

FORVALTNINGSREVISJON

**TILPASSET OPPLÆRING
OG
SPESIALUNDERVISNING**

RISØR KOMMUNE

ARENDAL REVISJONSDISTRIKT 11.3.15

INNHold

1. SAMMENDRAG	3
2. INNLEDNING	5
3. PROSJEKTETS FORMÅL, METODE OG AVGRESNING	6
3.1. FORMÅL	6
3.2. PROBLEMSTILLINGER	6
3.3. METODEVALG, GJENNOMFØRING OG AVGRENSNING	7
4. PROBLEMSTILLINGER	8
4.1. PROBLEMSTILLING	8
4.1.1. REVISJONSKRITERIER	8
4.1.2. FAKTA	11
4.1.3. REVISORS VURDERING OG KONKLUSJON	12
4.2. PROBLEMSTILLING	13
4.2.1. REVISJONSKRITERIER	14
4.2.2. FAKTA	15
4.2.3. REVISORS VURDERING OG KONKLUSJON	19
4.3. PROBLEMSTILLING	19
4.3.1. REVISJONSKRITERIER	20
4.3.2. FAKTA	21
4.3.3. REVISORS VURDERING OG KONKLUSJON	23
5. REVISJONENS ANBEFALING OG FORSLAG TIL TILTAK	24
RÅDMANNENS KOMMENTAR	25
LITTERATUR	26

1. SAMMENDRAG

Forvaltningsrevisjonsprosjektet "Tilpasset opplæring og spesialundervisning" i Risør kommune har blitt gjennomført i perioden 2014 -2015 etter bestilling fra kontrollutvalget.

Overordnet analyse (2012) peker på at Risør kommune har en stor andel elever som får bevilget spesialundervisning, og forvaltningsrevisjonen har til hensikt å belyse enkelte av årsakene til denne tendensen. De årsaksforklaringene denne forvaltningsrevisjonen retter fokus på kan betegnes som de formelle forholdene ved kommunens behandling av saker som er tilknyttet spesialundervisning. Dette innebærer de strukturelle rammene kommunen opererer innenfor, det vil si de konkrete forhold i saksbehandlingen som kan ha betydning for det enkelte vedtak.

På bakgrunn av formålsbeskrivelsen har prosjektet blitt utledet i 3 problemstillinger:

Med utgangspunkt i "Veileder til opplæringsloven om spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning" (2009) har prosjektet blitt basert på følgende problemstillinger:

- 1) Er saksbehandlingen i kommunen knyttet til saker om spesialundervisning tilstrekkelig henhold til opplæringslovens og forvaltningslovens krav?*
- 2) Hvilken modell ligger til grunn når Risør kommune tildeler ressurser til- og innholdet i spesialundervisning?*
- 3) Hvilke rutiner har Risør kommune for å følge opp at elever med spesialundervisning har tilstrekkelig utbytte av spesialundervisningen?*

Hovedfunnene i rapporten peker på følgende:

- De sakkyndige vurderingene og enkeltvedtakene er i all hovedsak i tråd med kravene i opplæringsloven og forvaltningslovens bestemmelser. Enkelte av vedtakene kunne med fordel ha gitt noe mer utfyllende informasjon om organiseringen av spesialundervisningen.
- Risør kommune har fokus på gode rutiner og evaluering av spesialundervisning. Det er påpekt enkelte svakheter i årsrapportene og i sammenhengen mellom individuelle opplæringsplaner og årsrapporter.
- PPT og skolene samarbeider godt, og det er et økt fokus på bruk av tilpasset opplæring.

Revisjonen anbefaler at kommunen har følgende fokusområde i nærmeste fremtid::

- Risør kommune bør fortsette å rette fokus på kvaliteten på enkeltvedtak, individuelle opplæringsplaner og årsrapporter. De individuelle opplæringsplanene og årsrapportene er viktige dokumenter for å evaluere effekten av spesialundervisningen, og er et viktig beslutningsgrunnlag for nye sakkyndige vurderinger og enkeltvedtak.

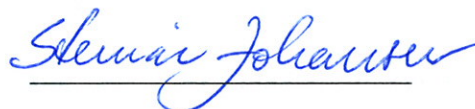
Arendal 11.3.2015

Camilla Eriksrud

Forvaltningsrevisor

Steinar Johansen

Oppdragsansvarlig

2. INNLEDNING

Forvaltningsrevisjon er hjemlet i Kommunelovens § 77 nr. 4 og nærmere presisert i §§ 6, 7 og 8 i Forskrift om revisjon i kommuner og fylkeskommuner mv.

Prosjektet ”Tilpasset opplæring og spesialundervisning” er vedtatt i kontrollutvalgets plan for forvaltningsrevisjon for perioden 2012-2015 og i årsplanen for 2014. I henhold til denne bestillingen, har Arendal Revisjonsdistrikt IKS gjennomført en forvaltningsrevisjon for kontrollutvalget i Risør.

Opplæringslova¹ § 13-10 tillegger kommunen ansvar for å følge opplæringslova og tilhørende forskrifter. Det er presisert at skoleeier både skal ha et forsvarlig system for å vurdere om kravene i lovverket blir oppfylt, og et forsvarlig system for å følge opp resultatene fra disse vurderingene og nasjonale kvalitetsvurderinger.

Tilpasset opplæring innebærer, etter opplæringslova § 1-3, at den ordinære opplæringen ” *skal tilpassast evnene og føresetnadene hjå den enkelte eleven*”. Elever som ikke har eller ikke kan få et tilfredsstillende utbytte av det ordinære opplæringstilbudet, har etter opplæringslova § 5-1 rett til spesialundervisning.

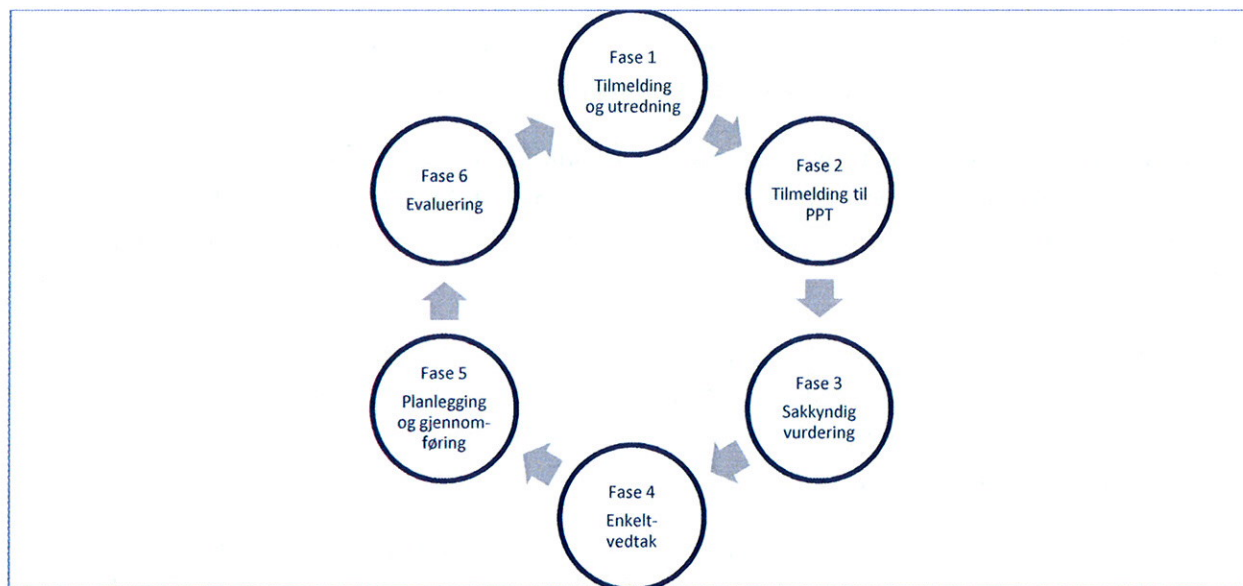
2.1 DE ULIKE FASENE I SAKER OM SPESIALUNDERVISNING

Veileder til opplæringsloven om spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning², heretter kalt veileder, legger rammene for hva som kan betegnes som “gangen i en sak om spesialpedagogisk hjelp”. Forvaltningsrevisjonen vil ta utgangspunkt i disse ulike fasene ved utledningen av problemstillingene. I henhold til prosjektets formålsbeskrivelse, vil det innenfor de ulike fasene bli vektlagt strukturelle forhold som kan påvirke det enkelte vedtak, og som muligens kan være med på å belyse deler av bruken av spesialundervisning i Risør kommune.

¹ LOV-1998-07-17-61

² ”Spesialundervisning. Veileder til opplæringsloven om spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning” Utgitt av Utdanningsdirektoratet i 2009.

FIGUR 1. FASER I SAKER OM SPESIALUNDERVISNING

Kilde: veileder

3. PROSJEKTETS FORMÅL, METODE OG AVGRESNING

3.1. FORMÅL

Overordnet analyse (2012) peker på at Risør kommune har en stor andel elever som får bevilget spesialundervisning. Forvaltningsrevisjonen skal belyse årsakene tilknyttet de formelle forholdene ved kommunens behandling av saker som er tilknyttet spesialundervisning. Dette innebærer de strukturelle rammene kommunen operer innenfor. Med det menes konkrete forhold i saksbehandlingen som kan ha betydning for det enkelte vedtak.

3.2. PROBLEMSTILLINGER

Prosjektet har blitt delt opp i tre problemstillinger som er sterkt knyttet opp til prosjektets formålsbeskrivelse.

- 1) Er saksbehandlingen i kommunen knyttet til saker om spesialundervisning tilstrekkelig henhold til opplæringslovens og forvaltningslovens krav?
- 2) Hvilken modell ligger til grunn når Risør kommune tildeler ressurser til- og innholdet i spesialundervisning?
- 3) Hvilke rutiner har Risør kommune for å følge opp at elever med spesialundervisning har tilstrekkelig utbytte av spesialundervisningen?

3.3. METODEVALG, GJENNOMFØRING OG AVGRENSNING

2013-06-01

Metodevalg og gjennomføring

Den metodiske gjennomføringen har i hovedsak basert seg på en kvalitativ studie av kommunale styringsdokumenter, rutinebeskrivelser og saksmapper knyttet til sakkyndig vurdering til – og vedtak om spesialundervisning. Disse dokumentasjonsbaserte vurderingene har blitt supplert med samtalebasert informasjon fra kommunalsjef, skolefaglig rådgiver, leder av PPT og enhetsledere ved grunnskolene. I tillegg har det blitt hentet inn KOSTRA- tall og resultater fra GSI- rapporteringen³ for å gi et bilde av de ulike aspektene ved spesialundervisning i Risør.

Saksmapper fra alle skolene i Risør har blitt gjennomgått. Utvalget har blitt gjennomført av revisjonen i samarbeid med enheten, og innebærer ikke et tilfeldig utvalg.

I tillegg til saksmapper er blant annet følgende dokumentasjon gjennomgått:

- Årshjul vedrørende rutiner/prosedyrer for spesialundervisning.
- Tilstandsrapport for grunnskolen i 2012 og 2013.

Vurderingen av dataens reliabilitet og validitet handler om dataens troverdighet og gyldighet ovenfor problemstillingene. Utvalget av saker knyttet til spesialundervisning baserer seg ikke på tilfeldighet, og innebærer dermed ingen statistisk generaliseringsgrunnlag internt i kommunen. Allikevel antas det at den samlede kvalitative og kvantitative informasjonen, som styringsdokumentene og samtalene har bidratt med, er tilstrekkelig for å danne et pålitelig datagrunnlag for å besvare problemstillingene. I tillegg har rapporten vært gjenstand for både en intern og eksternt kvalitetskontroll som underbygger dataens troverdighet og gyldighet⁴.

Rådmannen har hatt rapporten til gjennomlesning. Tilbakemelding og kommentarer finnes i rapportens vedlegg a).

Ifølge forskrift om revisjon § 7 skal forvaltningsrevisjon gjennomføres og rapporteres i samsvar med god kommunal revisjonsskikk, og etablerte og anerkjente standarder på området. Denne rapporten er utarbeidet med grunnlag i RSK 001: ”Standard for forvaltningsrevisjon”.⁵

³ udir.no GSI (Grunnskolens Informasjonssystem) er et system for innsamling og registrering av opplysninger om grunnskolen i Norge.

⁴ Revisjonen tar forbehold om feilaktige datagrunnlag og trykkfeil.

⁵ ”RSK 001 er fastsett av Norges Kommunerevisorforbund sitt styre 23. mai 2005 og er gjort gjeldende som god kommunal revisjonsskikk. Standarden bygger på norsk regelverk og internasjonale prinsipper og standarder som er fastsett av International Organization of Supreme Audit Institutions (INTOSAI) og Institute of Internal Auditors (IIA)”.

Avgrensning

Prosjektet gjelder spesialundervisning i grunnskolen, i tillegg er spesialundervisning i overgangen mellom barnehage og skole belyst på et overordnet nivå. Kommunens systemer for spesialundervisning i voksenopplæring er ikke vurdert.

Prosjektet vil avgrense seg til en vurdering av de formelle forholdene omkring spesialundervisning og tilpasset opplæring. Det betyr de formelle kravene til saksbehandlingen og en vurdering av strukturelle rammer som rutiner, kommunikasjon o.l. Prosjektet vil ikke vurdere elementer som berører kommunens skjønnsutøvelse i sakene. Forvaltningsrevisjonen vil heller ikke gjøre vurderinger av eventuelle eksterne forhold som kan forklare bruken av spesialundervisning i Risør.

Dokumentasjonen som er gjennomgått baserer seg i all hovedsak på vedtak som har blitt gjort i perioden 2013-2014. Sakene har gått gjennom minst en periode med IOP (individuell opplæringsplan) og årsrapportering.

Forvaltningsrevisjonen tar for seg tilpasset opplæring og spesialundervisning på et overordnet nivå. Det betyr at fenomenet kun blir beskrevet og vurdert for kommunen i sin helhet, og at det blir lagt lite fokus på variasjoner mellom skoler.

4. PROBLEMSTILLINGER

4.1. PROBLEMSTILLING

1) Er saksbehandlingen i kommunen knyttet til saker om spesialundervisning tilstrekkelig henhold til opplæringslovens og forvaltningslovens krav?

Problemstillingen innebærer fase 1-4 i henhold til veilederens definisjon av gangen i en sak om spesialpedagogisk hjelp. Opplæringsloven og forvaltningsloven stiller krav til saksbehandlingen i disse fasene.

4.1.1. REVISJONSKRITERIER

Etter opplæringsloven § 5-1 har elever som ikke har tilfredsstillende utbytte av den ordinære undervisningen, rett til spesialundervisning. Det er kommunens ansvar å sikre at elever med spesialundervisning får et "forsvarlig utbytte" av den samlede undervisningen. Om dette kravet er oppfylt, vil avhenge blant annet av om kravene i opplæringsloven blir fulgt.

Bestemmelsen fastslår vilkårene for spesialundervisning, men inneholder ingen definisjon av innholdet i spesialundervisningen. Vurderingstemaet etter første ledd er om eleven har rett til

spesialundervisning eller ikke. Etter annet ledd skal det vurderes hva som vil gi eleven et forsvarlig tilbud. Krav til vedtaket er nærmere beskrevet under problemstilling senere.

Etter opplæringsloven § 5-3 kan eleven eller foreldrene kreve at det blir satt i gang undersøkelser som er nødvendige for å finne ut om eleven trenger spesialundervisning. Undervisningspersonalet skal melde fra til rektor ved behov for spesialundervisning. Før igangsettelse av sakkyndig vurdering skal eleven eller foreldre samtykke.

Opplæringsloven § 5-3 fastsetter kravet til en sakkyndig vurdering, som skal være utarbeidet før et eventuelt enkeltvedtak om spesialundervisning. Denne vurderingen skal vise om eleven har behov for spesialundervisning, og hvilket opplæringstilbud som bør gis.

Opplæringslova kap.5: Sakkunnig vurdering og enkeltvedtak

Opplæringslova § 5-3

Før kommunen eller fylkeskommunen gjer vedtak om spesialundervisning etter § 5-1 eller vedtak om spesialpedagogisk hjelp etter § 5-7, skal det liggje føre ei sakkunnig vurdering av dei særlege behova til eleven. Vurderinga skal vise om eleven har behov for spesialundervisning, og kva for opplæringstilbod som bør givast.

- Den sakkunnige vurderinga ska blant anna greie ut og ta standpunkt til*
- eleven sitt utbytte av det ordinære opplæringstilbudet*
 - lærevanskar hjå eleven og andre særlege forhold som er viktige for opplæringa*
 - realistiske opplæringsmål for eleven*
 - om ein kan hjelpe på dei vanskane eleven har innanfor det ordinære opplæringstilbudet*
 - kva for opplæring som gir eit forsvarleg opplæringstilbod*

Departementet kan gi nærmare forskrifter om den sakkunnige vurderinga.

Dersom vedtaket frå kommunen eller fylkeskommunen avvik frå den sakkunnige vurderinga, skal grunngivinga for vedtaket blant anna vise kvifor kommunen eller fylkeskommunen meiner at eleven likvel får et opplæringstilbod som oppfyller retten etter § 5-1 eller § 5-7.

Endra med lov 20 juni 2008 nr. 48(ikr. 1.aug 2008, etter res. 20 juni 2008 nr. 621).

Den sakkyndige vurderingen er ikke bindende, kun rådgivende, for et eventuelt enkeltvedtak om spesialundervisning⁶.

Opplæringsloven § 5-6 omhandler den pedagogisk-psykologiske tjenesten i kommunen. Hver kommune skal ha et tilbud om en pedagogisk- psykologisk tjeneste (PPT), og denne tjenesten har ansvaret for utarbeidelsen av de sakkyndige vurderingene. PPT skal også hjelpe skolen med kompetanseutvikling og organisasjonsutvikling for å legge forholdene til rette for elever med særlige behov, mer om dette følger under problemstilling 3.

⁶ Helgeland:2001 s.185.

Dersom ikke eleven kan nyttiggjøre seg den ordinære undervisningen, har denne rett på spesialundervisning etter opplæringslovens kapittel 5, jfr. opplæringsloven § 5-1. Om eleven har krav på spesialundervisning, skal dette fattes gjennom et enkeltvedtak.

Etter forarbeidene⁷ skal vedtaket om spesialundervisning være så klart og fullstendig at det ikke er tvil om hvilket opplæringstilbud eleven skal få. Et gitt antall timer uten videre beskrivelse av innholdet i undervisninga eller den organisatoriske gjennomføringen, vil ikke være tilstrekkelig. Etter veileder skal det angis klokketimer.

I tillegg til opplæringsloven kommer forvaltningslovens⁸ regler om saksbehandlingsregler ved enkeltvedtak til anvendelse. Det samme gjelder da også for de ulovfestede forvaltningsrettslige prinsipper.

Forvaltningsloven

Forvaltningsloven stiller krav til utformingen og innholdet i et enkeltvedtak.

Forvaltningsorganet skal etter fvl. § 11a " *forberede og avgjøre saken uten ugrunnet opphold*". Om saken kan ta uforholdsmessig lang tid, skal det sendes et foreløpig svar. Enkeltvedtaket skal inneholde opplysninger om retten til å klage på vedtaket.

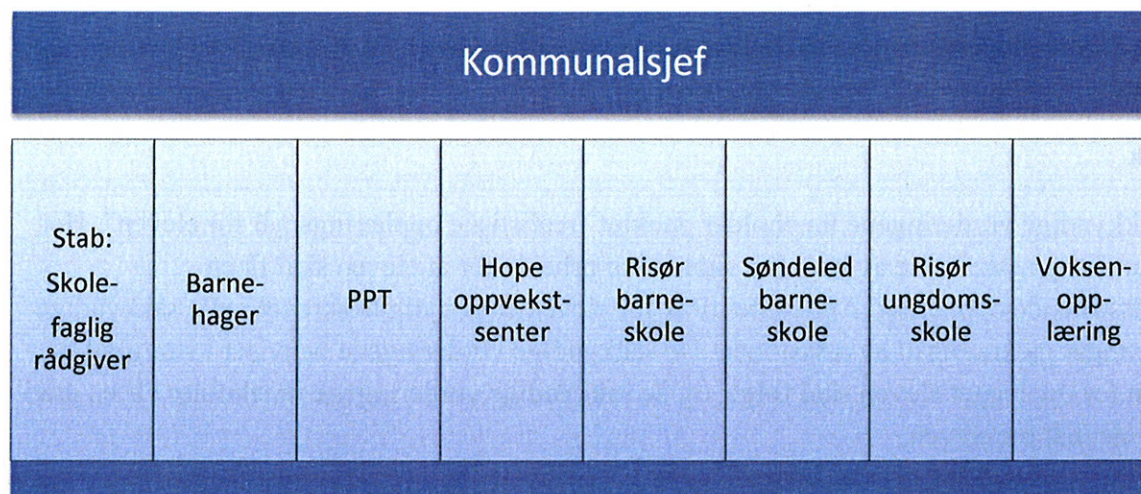
Blant de ulovfestede forvaltningsrettslige prinsipper som kan være sentrale er forsvarlighetsprinsippet, saklighetsprinsippet, forbudet mot vilkårlige avgjørelser, forbudet mot sterkt urimelige avgjørelser og forbudet mot usaklig forskjellsbehandling.

⁷ Ot.prp.nr.46 (1997-98)

⁸ LOV-1967-02-10

4.1.2. FAKTA

FIGUR 2 RISØR KOMMUNE. BARNEHAGE, SKOLE OG VOKSENOPPLÆRING:
ORGANISASJONSKART⁹

Om sakkyndig vurdering

I Risør er Pedagogisk Psykologisk Tjeneste (PPT) organisert som en interkommunal tjeneste med Tvedestrand, Vegårshei og fra januar 2015 også Gjerstad.

PPT i Risør utarbeider i hovedsak årlige sakkyndige vurderinger, unntakene er om det kreves en lagsiktig plan. PPT utarbeider som hovedregel ny sakkyndig vurdering ved overgang når barnet skal fra barnehage til barneskole eller fra barneskole til ungdomsskole. Ved tilmelding sender PPT et midlertidig svar og brev til foreldre. Fristen for utarbeidelse av sakkyndig vurdering fra PPT er 1. mai. Denne fristen er satt for at skolene kan utarbeide planer for neste skoleår. I følge leder for PPT opererer de stort sett innen forvaltningslovens frister, men leder forteller revisjonen at PPT kan være sårbare for sykdom og lignende, og at utarbeidelsen av en sakkyndig vurdering derfor unntaksvis kan ta noe lenger tid.

I forhold til opplæringslovens krav til innholdet i, og grunnlaget for den sakkyndige vurderingen, viste gjennomgangen vår følgende:

Utredning/ vurdering

Grunnlaget for PPT sin vurdering beskrives med blant annet kartlegging, resultater av tester og kontakt med eksterne instanser. Denne vurderingen fremstår som solid underbygget. Her informeres det også om hvilket utbytte eleven har av det nåværende ordinære opplæringstilbudet.

⁹ risor.kommune.no

Elevens utbytte av det ordinære opplæringstilbudet

De sakkyndige vurderingene inneholder et eget punkt om dette, og her fastslås om eleven har (eller ikke har) tilfredsstillende utbytte av den ordinære opplæringen på skolen. Det blir også informert om eleven eventuelt har hatt spesialundervisning tidligere.

Den sakkyndige vurderingen inneholder også eventuelle ønsker fra eleven eller elevens foresatte.

Tiltak

De sakkyndige vurderingene inneholder punktet ”realistiske opplæringsmål for eleven”. Her er en utførlig beskrivelse av hvordan skolen bør arbeide for at eleven skal få en tilfredsstillende opplæring. Anbefalte tiltak for eleven er grundig beskrevet i alle sakkyndige vurderinger gjennomgått av revisjonen. De sakkyndige vurderingene henviser i stor grad til skolen for opplegget eleven skal følge, og de sakkyndige vurderingene inneholder i liten grad konkrete mål for eleven.

PPT kommer under dette punktet med sin anbefaling av timetildeling, og hvordan timene skal brukes. Dette er i all hovedsak konkretisert og beskriver fordelingen av pedagog/ assistent, og innenfor hvilke områder/ fag det skal gis spesialundervisning. Enkelte sakkyndige vurderinger mangler informasjon om hvem spesialundervisningen skal utføres av.

Om enkeltvedtaket

Revisjonen gjennomgikk elevmapper fra alle skolene i Risør. I saksmappene som revisjonen ble forelagt foreligger det årlige vedtak i alle sakene. Gjennomgangen viser at det ikke er stor variasjon mellom skolene, hverken i form, innhold eller detaljnivå.

Enkeltvedtakene inneholder informasjon om lovhenvvisning, unntatt offentlighet og klageadgang. Vedtakene inneholder antall timer spesialundervisning eleven tildeles, om dette er med spesialpedagog og eller assistent, og en henvisning til den sakkyndige vurderingen som vedtaket bygger på. Vedtakene inneholder informasjon om i hvilke fag eller område det skal gis spesialundervisning, og om spesialundervisningen skal gis som enetimer, i liten eller stor gruppe. Det var ingen informasjon i enkeltvedtaket ut over dette.

Revisjonen finner at det i nesten alle vedtakene gis det tilbud som tilrådes i den sakkyndige vurderingen fra PPT. I de få enkelttilfellene dette ikke skjer, er dette begrunnet i vedtaket.

4.1.3 REVISORS VURDERING OG KONKLUSJON

Revisjonens gjennomgang av de sakkyndige vurderingene fra PPT viser disse har et solid vurderingsgrunnlag og inneholder grundig informasjon om eleven og dennes lærervansker. PPT gir også en rekke anbefalinger om hvordan undervisningen bør foregå, dette på en konkret og utfyllende måte. De fleste sakkyndige vurderingene inneholder anbefalt bruk av

spesialpedagog, men enkelte av de gjennomgåtte sakkyndige vurderingene er lite konkrete på dette punktet.

Revisjonen finner at de sakkyndige vurderingene i all hovedsak tilfredsstiller opplæringslovas krav, men at det vil kunne lette det videre arbeidet for skolen om målene for spesialundervisningen kom klarere frem. De gjennomgåtte sakkyndige vurderingene i Risør inneholder grundige drøftinger av elevenes vansker og en rekke anbefalte tiltak, men det tas i mindre grad stilling til konkrete mål for spesialundervisningen, eller hvordan skolen eventuelt kan tilpasse dette innenfor den ordinære undervisningen.

Gjennomgangen viser at alle enkeltvedtakene gir en god oversikt over lovgrunnlaget, og det kommer klart frem i alle vedtak hvor mange timer eleven tildeles spesialundervisning.

Om enkeltvedtaket

De gjennomgåtte enkeltvedtakene inneholder i hovedsak lite informasjon om hvordan spesialundervisningen skal organiseres. Selv om de fleste vedtakene er tilstrekkelige i henhold til opplæringslovens og forvaltningslovens krav, vil vi bemerke at vedtakene som et selvstendig dokument bør være noe mer utfyllende. Vedtaket er i saksbehandlingen ved tildeling av spesialundervisning selve "rettighetsdokumentet" for brukeren. Det blir ofte i vedtakene pekt på at nærmere innhold i spesialundervisningen vil fremgå av kommende IOP, eller henvist til sakkyndig vurdering. Vi vil påpeke at en IOP ikke er et vedtak, og bruker har dermed ingen klageadgang på innholdet i dette. Det er derfor viktig at vedtaket på selvstendig grunnlag, uavhengig av sakkyndig vurdering og IOP gir et tilstrekkelig bilde av innholdet i spesialundervisningen som skal gis.

4.2. PROBLEMSTILLING

2) Hvilken modell ligger til grunn når Risør kommune tildeler ressurser til- og innholdet i spesialundervisning?

Ressurser til- og innholdet i spesialundervisning innebærer ressursfordeling på to nivåer. For det første er det relevant å få belyst hvordan tildelingen av ressurser (timeantall og innhold) til den enkelte elev er i Risør, sammenlignet med andre kommuner, og hvordan balansen mellom spesialundervisning og tilpasset opplæring fremstår. For det andre vil det være interessant å se på hvordan kommunen finansierer sin spesialundervisning, både for å sikre at skolene kan tilby spesialundervisning til de som har rett til det, og på den andre siden sikre at ikke ressurstildelingen mellom skoler kan opptre som en driver for mer spesialundervisning. Ressurstildelingen kan også ha stor betydning for hvordan skolene er rustet til å tilby tilrettelagt undervisning innenfor det ordinære opplæringstilbudet.

Problemstillingen innebærer fase 4 og 5 i henhold til veilederens definisjon av gangen i en sak om spesialpedagogisk hjelp.

4.2.1. REVISJONSKRITERIER

Målet i skolen blir i stortingsmelding `Læring og fellesskap` St.meld. 18 (2010-2011) beskrevet som at flere elever skal få undervisning innenfor det ordinære opplæringstilbudet, men at lovens krav om at elever som har behov for spesialundervisning skal få det, skal gå foran.

Opplæringsloven § 3-1 fastslår elevens rett til tilpasset opplæring; dette er ingen individuell rettighet. Etter forarbeidene¹⁰ skal prinsippet om likeverdig opplæring være grunnprinsippet i den norske skole. *"Tilpasset opplæring handler om å skape god balanse mellom evnene og forutsetningene til den enkelte elev og fellesskapet"*¹¹. Departementet legger opp til at skolene gjør en grundig vurdering av behovet for spesialundervisning: *"Spesialundervisning skal være en sikringsmekanisme som eventuelt settes inn med utgangspunkt i en vurdering av elevenes behov for hva som skal til for at eleven får et tilfredsstillende utbytte av opplæringen"*¹².

Kunnskapsløftet, som ble innført skoleåret 2006-2007, og etterfølgende stortingsmeldinger, har som formål å utvikle en mer inkluderende skole hvor flere elever lærer mer: "Når kvaliteten på den vanlige opplæringen øker, øker utbyttet for alle som er involvert. Det reduserer dermed behovet for ekstra tiltak som spesialundervisning. Når kvaliteten på den ordinære undervisningen går ned, øker behovet for ekstra tiltak og for spesialundervisning. En viktig utfordring er dermed å sørge for at den vanlige opplæringen får så høy kvalitet som mulig. Det forutsetter nært samarbeid mellom alle som er involvert i opplæringen for alle grupper av barn, unge og voksne, og kan ikke overlates til en eller få parter"¹³.

I kommentarutgaven til opplæringsloven understrekes det at om en elev har krav på spesialundervisning, vil avhenge av hvilke tiltak som finnes på den aktuelle skole, "kanskje er skolen flink til å ivareta det generelle prinsippet om tilpasset opplæring gjennom pedagogiske og organisatoriske tiltak"¹⁴.

¹⁰ Ot.prp.nr.46 (1997-98).

¹¹ Meld. St. 18. (2010-2011) s.9.

¹² Meld St. 18 (2010-2011).

¹³ NOU 2009:18 Rett til læring s.26, kap. 2.4

¹⁴ Helgeland:2001 s.173.

4.2.2. FAKTA

Statistisk fremstilling av spesialundervisning i Risør

Risør kommune har, til likhet med de fleste andre kommunene i landet, hatt en økning av bruken av spesialundervisning de senere årene, selv om tallene har sunket noe de to-tre siste årene, både på landsbasis og i kommunen.

Den økende bruken av spesialundervisning kan ha mange, og sammensatte årsaker. Det har blitt pekt på konsekvensene av Kunnskapsløftet og økt fokus på målbar læring, men også økt bevissthet om rettigheter blant foreldre eller endrede holdninger til spesialundervisning kan være medvirkende årsaker.

Flere evalueringer av spesialundervisningen som har blitt gitt de senere årene, har pekt på at spesialundervisning ikke har fungert etter sin hensikt, noe som også kan sees gjennom den økte bruken¹⁵. Risør kommune har også satt et fokus på dette, blant annet i tilstandsrapporten fra skolene i 2012.

TABELL 1: PROSENTANDEL SPESIALUNDERVISNING¹⁶

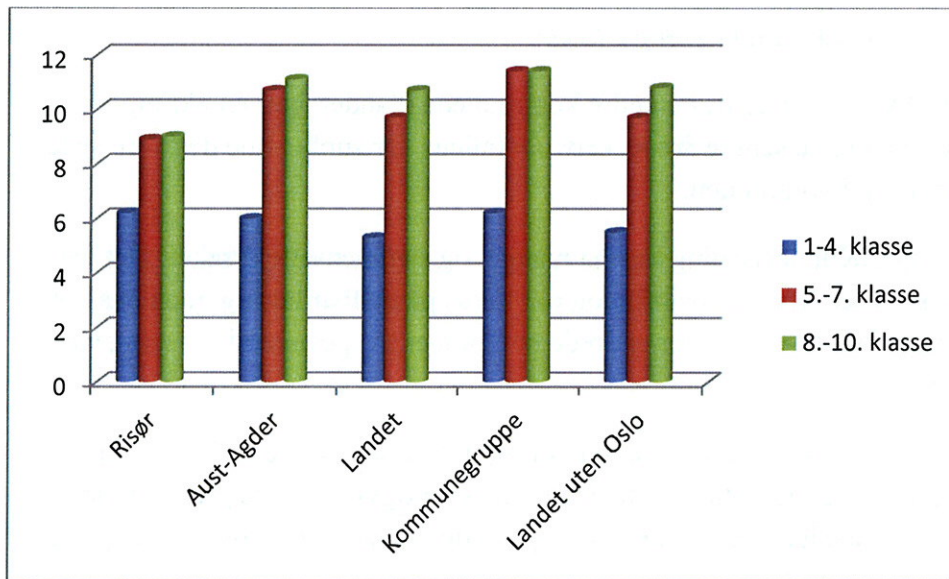
Årstall	Risør kommune	Landet
2009	8,9	7,8
2010	10,6	8,2
2011	10,2	8,6
2012	8,5	8,5
2013	7,9	8,3

Tabellen viser hvor stor prosent av elevene som får spesialundervisning i Risør kommune og på landsbasis.

¹⁵ Nordahl, Håland, og Mælan 2014.

¹⁶ KOSTRA.no

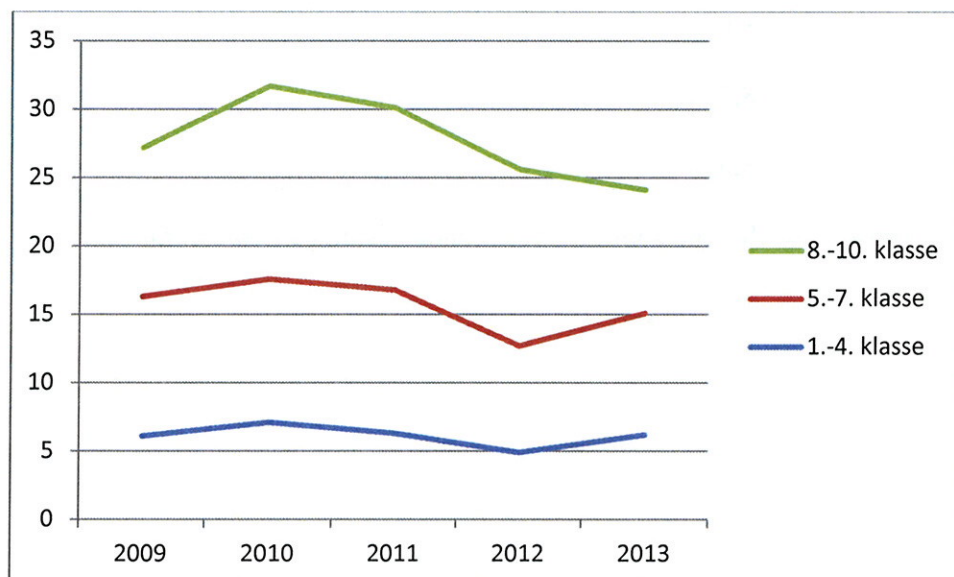
FIGUR 3: PROSENTANDEL SPESIALUNDERVISNING 2013¹⁷

Risør kommune er inndelt i KOSTRA kommunegruppe 11, som betegnes som 'mellomstore kommuner med middels bundne kostnader per innbygger, middels frie inntekter'.

Figuren viser at Risør har en større andel spesialundervisning i de lavere klassene enn Aust-Agder og landsgjennomsnittet. Når det gjelder ungdomstrinnet er andelen i Risør mindre enn de det her er sammenlignet med.

FIGUR 4: UTVIKLINGEN AV SPESIALUNDERVISNING, RISØR KOMMUNE¹⁸

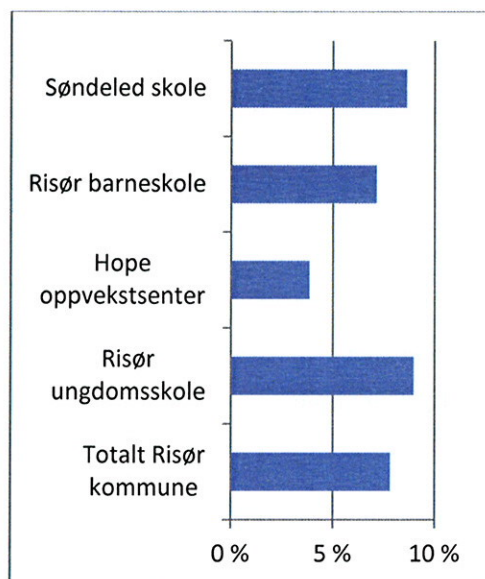

¹⁷ KOSTRA.no

¹⁸ KOSTRA.no

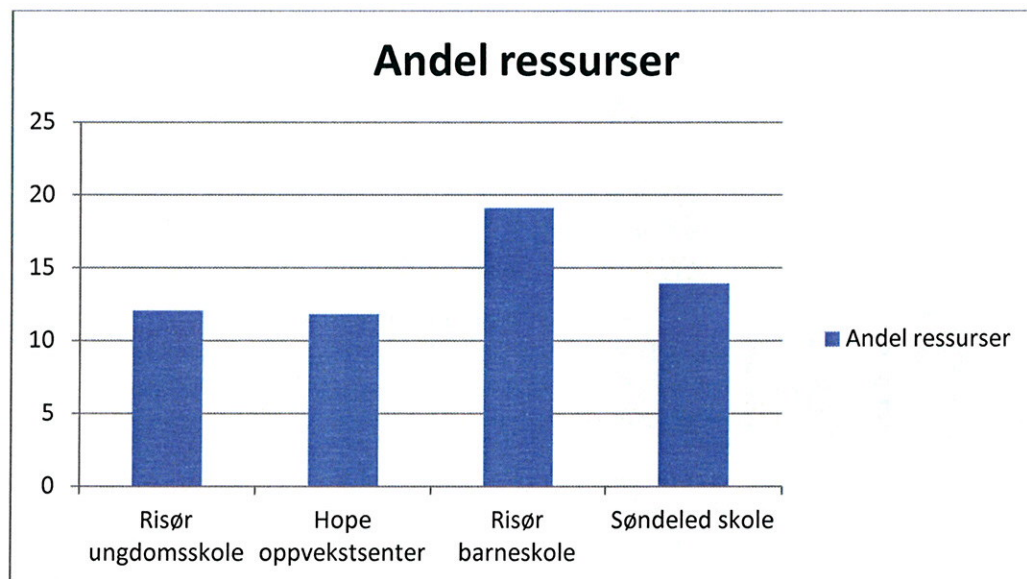
FIGUR 5: PROSENTANDEL ELEVER MED SPESIALUNDERVISNING

PÅ SKOLENE I RISØR¹⁹

Det er lite som skiller de største skolene i Risør. Hope oppvekstsenter er en liten skole med under 30 elever.

FIGUR 6: ANDEL SPESIALUNDERVISNING AV SKOLENES TOTALE RESSURSBRUK I RISØR KOMMUNE 2013/2014²⁰

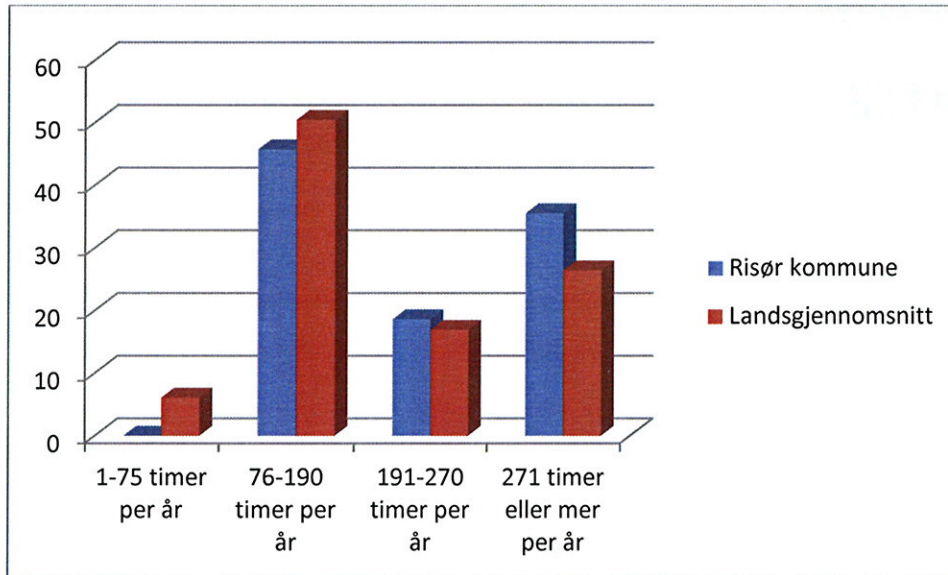

¹⁹ GSI.no

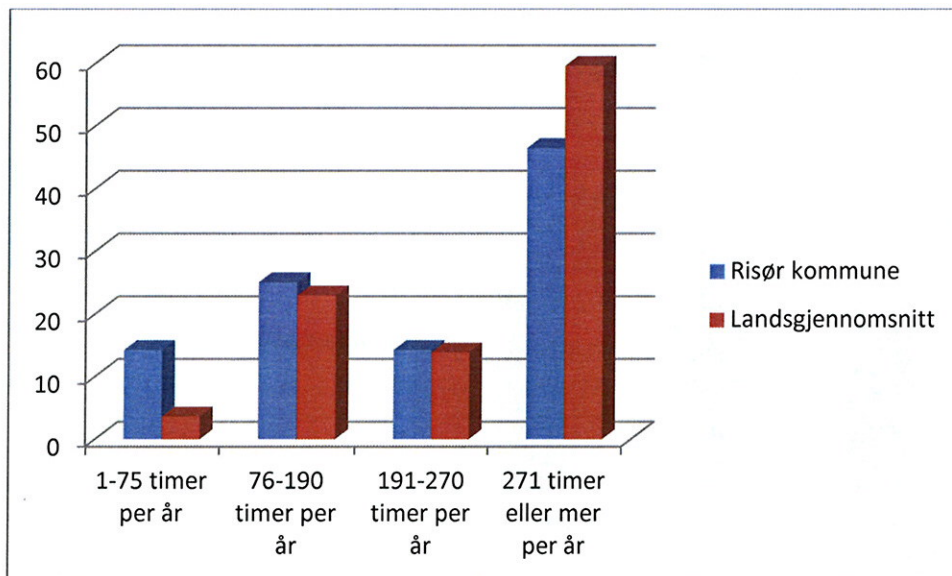
²⁰ GSI.no

Av Figur 6 ser man en liten forskjell i skolenes bruk av ressurser på spesialundervisningen. Det er ikke den skolen med størst andel elever med spesialundervisning som bruker størst andel ressurser. Risør barneskole er den største skolen i kommunen med 350 elever.

FIGUR 7: ANDEL SPESIALUNDERVISNING MED PEDAGOG²¹

FIGUR 8: ANDEL SPESIALUNDERVISNING MED ASSISTENT²²

²¹ GSI.no

²² GSI.no

Risør kommune skiller seg ikke vesentlig fra landsgjennomsnittet i bruken av spesialpedagog eller assistent i spesialundervisningen. Kommunen bruker noe mer spesialpedagog ved de store vedtakene, og noe mer assistent ved de mindre vedtakene.

Om ressursfordelingsmodellen

I samtale med kommunalsjef, enhetsledere ved skolene og skolefaglig rådgiver blir det kommunisert til revisjonen at ressursfordelingen til skolene i Risør ikke baserer seg på noen spesiell modell. Ressursene til hver enkelt skole blir vedtatt av kommunestyret hvert år, etter innstilling fra rådmann. Innstillingen baserer seg hovedsakelig på tidligere års budsjett. I samtaler med nevnte personer blir det oppgitt at skolene må holde seg innenfor sin ramme, om det unntaksvis dukker opp store utgifter skolen ikke klarer alene, må dette innhentes fra en av de andre skolene.

4.2.3. REVISORS VURDERING OG KONKLUSJON

Antall elever med spesialundervisning i Risør har en nedadgående tendens, noe som er samsvarende med landsgjennomsnittet. Risør kommune har en noe synkende andel elever med spesialundervisning på ungdomsskoletrinnet.

Når det gjelder ressursfordelingen til skolene, viser datainnsamlingen at dette ikke baserer seg på noen spesiell beregning, men på tidligere budsjetter.

Etttersom ikke ressursfordelingen baserer seg på en skriftlig beregning, er det vanskelig for revisjonen å vurdere i hvilken grad fordeling av ressurser til spesialundervisning er tilstrekkelig, eller om spesialundervisningen blir underfinansiert. Dette er en vanskelig balanse hvor begge deler kan være potensielle utfordringer. Det vil si at "overfinansiering" av spesialundervisning kan føre til at skolene ønsker flere store vedtak for å utløse mer ressurser til skolen, mens for lite midler kan føre til at elevene ikke får den undervisningen de har krav på. Hvordan denne balansegangen blir ivaretatt i ressursfordelingen i Risør er vanskelig å etterprøve.

4.3. PROBLEMSTILLING

3) Hvilke rutiner har Risør kommune for å følge opp at elever med spesialundervisning har tilstrekkelig utbytte av spesialundervisningen?

Opplæringsloven stiller visse krav til evaluering av bruken av spesialundervisning. Kommunen har også, jmfør avsnitt 3.2, en interesse av å forhindre unødig bruk av ressurser til spesialundervisning.

For å kartlegge Risør kommunes rutiner på dette området, har revisjonen innhentet rutinebeskrivelser og rapporter fra kommunen, i tillegg til en gjennomgang av et utvalg elevmapper og samtaler med skoleledelsen.

4.3.1. REVISJONSKRITERIER

Det skal fortløpende gjennom hele året vurderes om eleven får et tilfredsstillende utbytte av opplæringen etter opplæringsloven, jfr. opplæringsloven § 5-1.

Evalueringsfasen reguleres også av oppl.§ 5-5. For elever som får spesialundervisning skal det utarbeides en individuell opplæringsplan, som skal vise mål for og innholdet i opplæringen og hvordan det skal gjøres. Etter bestemmelsen skal de individuelle opplæringsplanene *"vise mål for og innholdet i opplæringa og korleis ho skal drivast"*²³. Videre skal skolen utarbeide en skriftlig oversikt over den opplæringen eleven har fått, med en vurdering av utviklingen til eleven. Fra og med høsten 2013 skal dette gjøres en gang i året, tidligere skulle dette gjøres hvert halvår.

Evalueringen skal etter veileder gi grunnlag for eventuelt å justere det videre arbeidet, enten på innhold, arbeidsmåter, organisering eller metoder.

PPT skal etter opplæringsloven, vurdere behovet for spesialundervisning, også ved utarbeidelse av ny sakkyndig vurdering. PPT skal i tillegg hjelpe skolen med kompetanseutvikling og organisasjonsutvikling for å legge opplæringen bedre til rette for elever med særlig behov. PPT har dermed i tillegg til individperspektivet en plikt til å jobbe systemrettet mot skolene²⁴. I følge NOU 2009:18 viser undersøkelser at PPT nasjonalt, generelt sett ønsker å bruke mer tid på de systemrettede oppgavene enn de gjør. Tallene viser en økning i antall timer brukt på individrettede oppgaver.

²³ Fra Ot.prp.nr.46(1997-98):

Lovutkastet fra departementet inneheld også reglar om innhaldet i opplæringsplanen. Den individuelle opplæringsplanen må ta utgangspunkt i den generelle delen av læreplanane og læreplanane i faget så langt dei passar, og også ta utgangspunkt i lærevanskane og læreutsiktene til den enkelte eleven slik dei går fram av den sakkunnige vurderinga. Den individuelle opplæringsplanen skal vise mål for - og innhaldet i opplæringa og korleis ho skal drivast, og ein må samordne planen med planen for klassen.

²⁴ NOU 2009:18 og veileder.

4.3.2. FAKTA

Rutiner

Hver skole har en fast rådgiver, enkelte ganger to, fra PPT. PPT er i møte på hver skole en gang i måneden, i et såkalt ressursteam. Her møter eventuelt rektor og spesialpedagogisk koordinator, i visse tilfeller helsesøster eller andre. PPT ønsker at rektor skal være tilstede, eventuelt en fra administrasjonen for å sikre at tiltak som blir avtalt kan gjennomføres. Skolene legger frem saksliste, og diverse tiltak blir diskutert. I disse møtene finner teamet ut om tiltak skal settes i gang uten enkeltvedtak, eller om eleven bør meldes til PPT, eventuelt om begge deler skal gjøres. Skolene har også slike møter uten PPT til stede. Det blir fra PPT påpekt at man ved å ha slike møter senker antall henvisninger til PPT.

I samtaler mellom revisjonen og flere enhetsledere ved grunnskolen i Risør, blir samarbeidet mellom skolene og PPT betegnet som godt. Også leder for PPT beskriver samarbeidet mellom PPT og skolene i kommunen som godt. Skolene følger i de fleste tilfellene tilrådingen fra PPT, og de samarbeider om oppfølgingen av elevene. I denne sammenhengen blir den sakkyndige vurderingen trukket frem, og at det er til god hjelp for skolene når denne inneholder klare, realistiske læringsmål for eleven.

Leder forklarer at PPT er realistiske i sine anbefalinger, noe som gjør det lettere for skolene å legge til rette for opplæring. PPT fremhever viktigheten av en spisset henvisning fra skolene, som konkret viser til elevens eventuelle avvik fra lærerplanen, og hvilke mål eleven ikke kan oppnå. PPT har utarbeidet et nytt felles henvisningsskjema for skolene, dette er tatt i bruk nå.

Risør kommune har tatt i bruk den såkalte Læringsmiljø og pedagogisk analyse (LP) - modellen. Denne kommer fra Universitetet i Stavanger, og Risør ungdomsskole tok denne i bruk i 2006. De tre siste årene har alle skolene i Risør vært med på prosjektet. Etter modellen skal man se utfordringer i sammenheng, og sette i gang en refleksjon og analyse før man setter i gang tiltak. Dette skal få skolen til å se problemer på en annen måte, og dermed begrense henvisninger til PPT. PPT har fått opplæring i denne modellen og veileder skolene i dette, blant annet med felles samlinger hvor alle lærere må delta. Noen av enhetslederne beskriver LP-modellen som et verktøy som påvirker hvordan man tenker i arbeidet med elevene og tilpasset opplæring.

Når det gjelder barnehagene i Risør, forteller PPT- leder at en analytisk tilnærming, som det blir lagt opp til i LP- modellen, nå også gjør seg gjeldende her. Barnehagene i Risør har høsten gjennomført en evaluering av 'Kvello- modellen', som har til hensikt 'å tilby bistand til barn i en tidlig fase av en mulig utvikling av vansker'²⁵. Prosjektet varte fra 2012 til 2014, og alle de berørte tjenestoområdene konkluderer i evalueringen med at det er et behov for videreføring av modellen og arbeidet med tidlig innsats.

²⁵ Fra risør.kommune.no om Kvelloprosjekt i barnehagene

PPT har tatt i bruk et nytt årshjul med oppgaver og frister. PPT har frist 1.mars til å utarbeide sakkyndige vurderinger, slik at skolene skal kunne skrive enkeltvedtak og utarbeide planer til skoleåret som kommer. PPT samarbeider med skolene om evalueringer av spesialundervisningen, og bruker blant annet nasjonale prøver i dette arbeidet. Årsrapporten er noe PPT ikke får brukt i sitt arbeid med vurdering av spesialundervisningen i det foregående år, fordi rapporten, som skal evaluere spesialundervisningen, kommer på slutten av skoleåret. Denne kan brukes som vurderingsgrunnlag for neste års SV og vedtak.

Rutinene tilknyttet overgangen fra barnehage til barneskole er beskrevet i PPTs årshjul. Barnehagen skal først samarbeide med PPT om en utredning, og deretter innkaller PPT til et møte med foresatte, barnehagelærer/spesialpedagog og den som har ansvar for spesialundervisning på barnetrinnet. Det utarbeides etter dette en sakkyndig vurdering. En lignende rutine finnes for overgangen mellom barneskole og ungdomsskole. Alle aktørene revisjonen har vært i kontakt med, forteller at disse rutinene og dette samarbeidet fungerer godt, og gir et viktig grunnlag for videre arbeid med tilpasset opplæring og spesialundervisning.

Når det gjelder assistentbruk i spesialundervisningen, fremhever PPT viktigheten av en bevissthet rundt dette. Bruk av assistent skal foregå i samarbeid med spesialpedagog, noe PPT erfarer at skolene ikke alltid har tid til. PPT ser også at skolene, for eksempel ved sykdom, setter inn assistent i stedet for vikar.

PPT ser at skolene har gode rutiner i planleggingsarbeidet på at spesialundervisning og ressurser til dette prioriteres først, og at man ved organiseringen kan få maksimalt ut av de tiltak som settes i gang. Som et eksempel er det satt i gang et tiltak ved en skole i Tvedestrand kommune, der man har et lite antall timer spesialundervisning hver dag, hvor det blir lagt opp til at alle elevene ved skolen kan ha spesialundervisning samtidig.

I arbeidet med evalueringen av spesialundervisningen ser PPT at enkelte av skolenes enkeltvedtak kunne vært mer utfyllende. Evalueringen av undervisningen kunne ifølge PPT blitt mer konkret. For PPT er det viktig at skolene aktivt melder fra om endringer på skolen eller hos eleven som kan ha innvirkning på elevens mulighet for opplæring.

Prosentandelen av elever med spesialundervisning i Risør kommune har de siste årene gått ned. I samtaler med enhetsledere ved skolene, blir det uttalt at dette blant annet kanskje kan forklares med dyktige lærere og godt samarbeid med PPT og foreldre. Leder for PPT uttrykker overfor revisjonen at de ønsker et økt fokus på systemrettet arbeid. Dette er samsvarende med tall tilknyttet faktisk og ønsket prioritering, gjort i en undersøkelse av PP- tjenesten i Norge²⁶.

For å få en bedre tilpasset opplæring i skolene fremhever PPT en proaktiv holdning hvor enhetsleder ved skolene har fokus på pedagogikk og hvor læringen etter LP-modellen er sentral. Leder for PPT henviser til at spesialundervisning i de fleste tilfeller ikke gir den

²⁶ NOU 2009:18 side 87.

ønskede læringen hos eleven, og påpeker at utfordringen hos skolene er at bruk av tilpasset opplæring ikke utløser noen ekstra ressurser.

I en rapport fra Høyskolen i Hedmark²⁷, skrevet av Thomas Nordahl m. fl., vises det til hvilke grep som har fungert best i forhold til spesialundervisning og tilpasset opplæring, og det er da de støttende og forebyggende pedagogiske tilnærmingene som skal dominere. Rapporten trekker også frem læreren som en meget viktig i forhold til læringsutbytte for eleven.

IOP og evalueringsrapporter

En god IOP inneholder detaljerte operasjonaliserte mål som igjen har en form som kan evalueres gjennom årsrapportene. Av de individuelle opplæringsplanene revisjonen har gjennomgått har de fleste oppfylt disse kriteriene. Enkelte av de individuelle opplæringsplanene hadde ikke målformuleringer som kunne betegnes som målbare. Det er også IOP-er som ikke inneholder kriterier for måloppnåelse, eller hvordan målene skal evalueres.

Alle skolene i Risør bruker tilnærmet lik mal for IOP. Denne inneholder blant annet en pedagogisk kartlegging, en oversikt over overordnede mål, et skjema for avvik fra fag med klassen og informasjon om hvor ofte samarbeidsmøter skal foregå. Målene i IOP-er er inndelt etter fag, og enkelte fag er også inndelt i underpunkter. Alle IOP-er inneholder 'kompetansemål' og 'innhold og arbeidsmåter'.

Kommunens skoler bruker forskjellige maler til utfylling av årsrapport. En årsrapport inneholder en oversikt over 'barnets opplæring', 'vurdering av utvikling og igangsatte tiltak' og 'konklusjon'. Ved en annen skole bruker de en mal med noe mer innhold, blant annet 'fag og læringsmål', 'arbeidsmåter/innhold', 'vurdering av elevens faglige utvikling', 'vurdering av elevens sosiale utvikling', 'konklusjon' og 'nye kompetansemål'. Utfyllingen av årsrapportene varierer noe, men mange inneholder lite informasjon om hvilke mål som er nådd, eller beskrivelse av hvordan mål ble nådd. Rapportene inneholder mye informasjon om hva eleven har gjort det siste året.

4.3.3. REVISORS VURDERING OG KONKLUSJON

Styringsdokumenter og rutiner

Revisjonen vurderer at samarbeidet mellom skolene og PPT er godt. Det er flere samarbeidsarenaer og gode rutiner for utveksling av informasjon. PPT jobber systemrettet

²⁷ Nordahl, Håland, og Mælan 2014.

mot skolene, blant annet gjennom felles kursing av skoleansatte. PPT i Risør fremstår som å ha en meget dynamisk rolle i dette systemrettede arbeidet, noe som fremgår særskilt gjennom at PPT aktivt veileder skolene.

Revisjonen observerer at rektorene og PPT i hovedsak er enige om at det er positivt å forsøke å få til mer innenfor tilpasset opplæring, og dermed mindre spesialundervisning.

Risør kommune arbeider med å ha gode rutiner rundt evaluering av bruken av spesialundervisning. Dette er et viktig arbeid som bør fortsette.

IOP og evalueringsrapporter

Revisjonen vurderer at rutinene for utarbeidelse av individuelle opplæringsplaner og årsrapporter er gode. Gjennomgangen viste at sammenhengen mellom IOPer og årsrapporter kan bli bedre.

Det revisjonen savner, er for det første et større fokus på måloppnåelse i spesialundervisningen som er gis eleven. IOPene er i hovedsak gode, men årsrapportene inneholder i liten grad konkret informasjon om hvilke mål som er nådd. Hovedutfordringene i årsrapportene er hvordan evalueringen brukes til reell evaluering inn mot formulering av nye mål i IOP. Årsrapportene fremstår ikke som en reell vurdering av spesialundervisningen og inneholder ingen informasjon om eventuelt behov for endringer i IOP.

For det andre savner revisjonen en overordnet vurdering av i hvilken grad spesialundervisningen fungerer på en god måte, eventuelt hvordan spesialundervisningen bør organiseres annerledes. Dette er viktig informasjon for at PPT kan gjøre reelle betraktninger i sin utarbeidelse av sakkyndige vurderinger og for enhetslederne i arbeidet med nye enkeltvedtak.

5. REVISJONENS ANBEFALING OG FORSLAG TIL TILTAK

Hovedfunnene i rapporten peker på følgende:

De sakkyndige vurderingene og enkeltvedtakene er i hovedsak i tråd med kravene i opplæringsloven og forvaltningslovens bestemmelser. Enkelte av vedtakene kunne med fordel ha gitt noe mer utfyllende informasjon om organisering av spesialundervisningen.

Risør kommune har implementert gode rutiner rundt bruk av spesialundervisning og samarbeidet mellom de ulike aktørene fremstår som godt. Det er i kommunen et økt fokus på bruk av tilpasset opplæring. Det er påpekt enkelte svakheter i sammenhenger mellom individuelle opplæringsplaner og årsrapporter. Årsrapportene fremstår i liten grad som en reell evaluering av spesialundervisningen som er gitt.

Revisjonen anbefaler på bakgrunn av denne rapporten at kommunen har følgende fokusområde i nærmeste fremtid:

- Risør kommune bør fortsette å rette fokus på kvaliteten på enkeltvedtak, individuelle opplæringsplaner og årsrapporter. De individuelle opplæringsplanene og årsrapportene er viktige dokumenter for å evaluere effekten av spesialundervisningen, og er et viktig beslutningsgrunnlag for nye sakkyndige vurderinger og enkeltvedtak.

RÅDMANNENS KOMMENTAR

Risør kommune har hatt og har fortsatt fokus på gode rutiner for spesialundervisningen i skolen. Denne evalueres fortløpende, og kommunen vil jobbe aktivt med å forbedre, og å gi mer utfyllende informasjonen om organisering av tiltakene som er skissert i elevenes enkeltvedtak. Det arbeides dessuten med å videreutvikle malen som brukes til individuelle årsrapporter. Årsrapportene skal evaluere spesialundervisningen fra skoleåret som er tilbakelagt, og være retningsgivende for videre pedagogisk arbeid i forholdet til elevene. Rapporten avdekker at Risør kommune har forbedringspotensialer i sammenhengen mellom individuelle opplæringsplaner og tilhørende årsrapport. Rådmannen tar dette til etterretning.

Inger Bømark Lunde, kommunalsjef.

Risør kommune

LITTERATUR

LOV-1998-07-17-61 Lov om den vidaregåande opplæringa (opplæringslova).

LOV-1967-02-10 Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven).

Meld St. 18 (2010-2011). *Læring og fellesskap. Tidlig innsats og gode læringsmiljøer for barn, unge og voksne med særlige behov*. Kunnskapsdepartementet 2011

NOU 2009:18, *Rett til læring*. Kunnskapsdepartementet 2009

Ot.prp.nr.46 (1997-98). *Om lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova)*. Kyrkje-, utdannings- og forskningsdepartementet 1998.

Utdanningsdirektoratet (2009): *Veileder til opplæringsloven om spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning*

Helgeland, Geir (2006) *Opplæringslova, kommentarutgave 2. utg, Universitetsforlaget*

Nordahl, Thomas, Håland, Kjersti Sørmoen og Mælan, Ellen Nettet. 2014 *Prinsipper og prosedyrer for spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning – Telemark fylke*.

Oppdragsrapport nr. 7 – 2014, Høgskolen i Hedemark. Senter for praksisrettet utdanningsforskning.

www.risor.kommune.no

<http://www.risor.kommune.no/organisasjon/organisasjonskart/>

<http://www.risor.kommune.no/tjenester-a-a/skole-og-utdanning/grunnskoleopplaring/pedagogisk-psykologisk-tjeneste/pedagogisk-psykologisk-tjeneste-ppt.aspx>

<http://www.risor.kommune.no/aktuelt/kvelloprosjekt-i-barnehagene-er-evaluert.18973.aspx>

skoleporten.udir.no

ssb.no/kostra

www.regjeringen.no

www.nkrf.no

RSK 001- *Standard for forvaltningsrevisjon*. Fastsatt av NKRFs styre 1. februar 2011.
http://www.nkrf.no/filarkiv/File/Diverse_pdf-er/RSK_001_Standard_for_forvaltningsrevisjon_110201.pdf

Figur 1. Faser i saker om spesialundervisning

Figur 2. Risør kommune. Barnehage, skole og voksenopplæring: organisasjonskart.

Figur 3. Prosentandel spesialundervisning 2013

Figur 4. Utviklingen av spesialundervisning, Risør kommune

Figur 5. Prosentandel elever med spesialundervisning på skolene i Risør

Figur 6. Andels spesialundervisning av skolenes totale ressursbruk i Risør kommune 2013/2014

Figur 7. Andel spesialundervisning med pedagog

Figur 8. Andel spesialundervisning med assistent

Tabell 1. Prosentandel spesialundervisning

